

TARİHTE EĞİTİME
GÖNÜL VERENLER VE
EYÜP'TE EĞİTİM
GÖNÜLLÜLERİ

Talha UĞURLUEL

1976 yılında Manisa Demirci'de doğdu.

1997 yılında Manisa Celal Bayar Üniversitesini bitirdi.

8 yıl özel radyolarda tarih programları yaptı.

*Yerli ve yabancı dergilerde yayımlanmış birçok makalesi olup,
Çanakkale hakkında iki, Edirne hakkında da bir adet kitabı bulunmaktadır.*

*Halen tarih editörlüğü yapan Uğurluel, yerli guruplar ile
Türkiye'nin birçok yerine Kültür Gezileri düzenlemekte,
kurum ve derneklerin eğitim programları dabilinde tarih seminerleri vermektedir.
Uğurluel'in Eyüp Gezi Rehberi çalışmaları sürmektedir.*

Şeyhülislamlık Ebu's-sud Efendi Sıbyan Mektebi ve kabri

Ağır ağır kaldırıyorum başımı saatlerdir okuduğum tarih kitabından. Ne büyük insanlarmış, ne de güzel işler başarmışlar. Dünyayı yönetirken çevrelerine ilim irfan saçmış, doğrudan ve erdemde hep öncü olmuşlar. Peki ya şimdi bu güzel insanların torunları olan bizler neden böyle olamıyoruz. Nedir bu pejmürdeliğimiz, ilim ve terbiye yoksunluğumuz. Nerede kaldı o büyük medeniyet ve bizim fukaralığımız. Az önce binbir düşünce içinde yükselen başım yeniden omuzlarımdan önüne düşüyor. Onları bu kadar yüce yapan şey neydi?

diye düşünüyorum. Onlarda olan, fakat bizde olmayan, onların sonuna kadar bağlı olduğu fakat bizim ihmal ettiğimiz şey neydi?

Daha fazla duramıyorum dört duvar arasında. Kaçarcasına uzaklaşıyorum tarih kitaplarımdan yanından ve sokağa atıyorum kendimi. Araba gürültüleri, insan kalabalıkları daha bir sıkıyor içimi. Kafamdaki soruların cevaplarını bulamamanın sıkıntısıyla başımı dinleyecek bir yer arıyorum kendime. Hızlı adımlarla uzaklaşıyorum kalabalıklardan. Başımı kaldırıp etrafıma

Sokullu Mehmet Paşa Medresesi

Sokullu Mehmet Paşa'nın hayatta iken yaptırdığı Medrese ve Darü'l-kurra

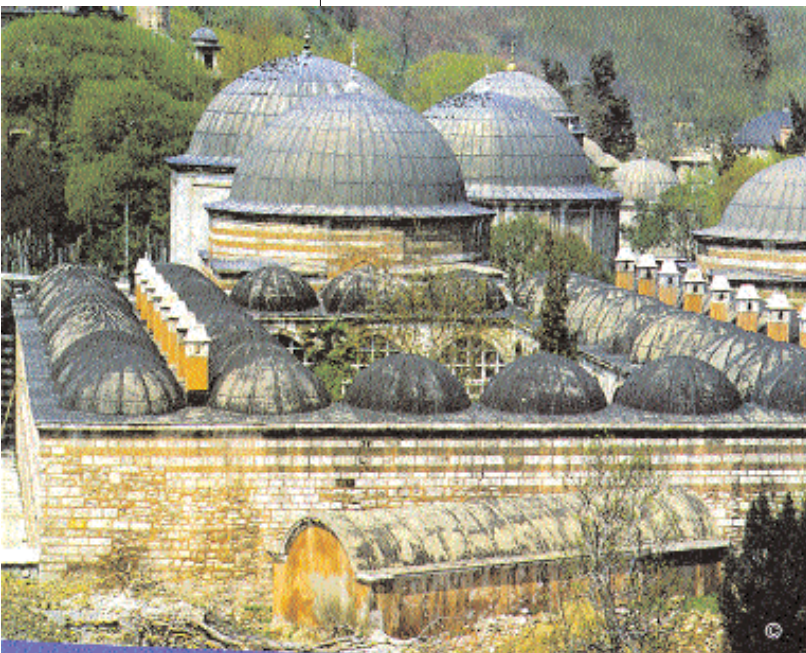

baktığımda binlerce insanın arasında buluyorum kendimi ama hiçbiri konuşmuyor, aksine sonsuz bir sükut haliyle beni seyrediyor gibiler. Belki de sorumun cevabını asıl sahiplerinden öğrenmeliyim diyor ve önümde uzanan mezarlığın içine dalıyorum.

Üzerini adımladığım taş yol beni etrafı duvarlarla çevrili bir hazireye götürüyor.

Burada, Osmanlı Devleti'nin başında en uzun süre Şeyhülislamlık yapan Ebu's-suud Efendi yatıyor. Kabrinin başına gidiyor ve ruhuna fatihalar gönderirken uzun uzun düşünüyorum. Sen hayatta iken herkes gelir sorunlarını sana açar ve çaresini senin fetvalarında arardı. Ne olurdu şöyle bir doğrulsan da bizim bu zavallılığımızın sebeplerini söyleyiversen. Cözyaşarımı silerken buradan defalarca geçmeme rağmen şimdiye kadar fark etmediğim bir şey gözüme çarpıyor. Ebu's-suud Efendi'nin kabrinin hemen dibinde sanki yerden yeni bitmiş gibi duran küçük bir tuğla taş bina görüyorum. Ne olduğunu öğrenmek için yaklaştığımda bunun bir Sıbyan Mektebi, yani İlköğretim Okulu olduğunu anlıyorum. Üzerindeki yazıları incelediğimde hayretim daha da artıyor. Çünkü Okulu yaptıran kişi bizzat Ebu Suud Hazretleri. Vefatı öncesinde de burada, kendi yaptırdığı okulun bahçesinde gömülmek istemiş. Bir mânâ veremiyor ve ilerliyorum. Az ileride bulunan büyük Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa'nın türbesine doğru yaklaşıyorum. Kesme taştan yapılmış bir

Sokullu Mehmet Paşa Medresesi'nin bir başka görüntüsü

Kaptan-ı Derya Hasan
Hüsnü Paşa Kütüphanesi

kapıdan geçerek içeriye girdiğimde avlu içinde, başka yapılar da dikkatimi çekiyor. Türbenin iki köşesinde iki ayrı bina. Hele bir tanesi çevresindeki yirmiye yakın kubbeli odası ile ilerilere doğru uzanıyor. Bunlar Sokullu Mehmet Paşa'nın hayatta iken yaptırdığı Medrese ve Darü'l-kurra binaları. Peki Sokullu Mehmet Paşa neden İstanbul'da bulunan ve kendisinin yaptırdığı iki büyük camiden birinin bahçesinde değil de burada yatmayı istemiş ve Mimar Sinan'a türbesini buraya yaptırmıştı.

Sanki bana bir şeyler anlatıyor gibiler ama tam kavrayamıyorum. Yürümeye devam ediyorum. Köşeyi döndüğümde 19.yy'ın ünlü Kaptan-ı Deryalarından Hasan Hüsnü Paşa'nın Türbesiyle karşılaşıyorum. Türbenin tam karşısında ilginç çatılı bir bina var. Kapısında "Fî hâ kütübün kayyime" yazıyor. "İçerideki kitaplar sağlamdır, kıymetlidir." Evet burası bir kütüphane. Hasan Hüsnü Paşa tarafından yaptırılmış, hem de tam türbesinin karşısına. Buraya kitap okumaya gelenler giderken Kütüphanenin banisinin ruhuna da bir şeyler okusunlar diye. Allah Allah mezar-

lıklar içinde bir kütüphane" diyor ve tüm şaşkınlığımla ilerlemeyi sürdürüyorum.

Bir türbe binasıyla daha karşılaşıyorum. Burası Osmanlı Devleti'nin 35. Padişahı Mehmet Reşad'ın istirahatgâhı. Kendisi hayatta iken Mimar Kemalettin Bey'e yaptırmış burasını. Hemen yanında gül kuru su renginde büyük bir bina gözüme çarpıyor. Burasının da bir okul olduğunu söylemeye sanırım gerek yok. Mehmet Reşad

Kaptan-ı Derya Hasan
Hüsnü Paşa'nın Türbesi

Sultan Mehmet Reşad'ın yaptırdığı Mektep

Han, sağlığında bu okulu yaptırarak adını Reşadiye Numune Mektebi koydurmuş ve devletin diğer okullarına örnek olsun diye düşünmüş. Okulun tüm masraflarını da kendisi üzerine almış. İyi de neden bu mezarlığa ve türbesinin hemen yanına diye düşünüyorsanız, Mehmet Reşad'ın vasiyetine kulak verin derim. Türbesini bu okulun bahçesine yaptırırken yanındakilere şöyle demiş yaşlı padişah; "Ben çocukları

çok seviyorum. Yattığım yerden onların seslerini duymak istiyorum. Bu sebeple benim türbemi bu okulun bahçesine yaptınız." Eğitime bu kadar önem veren atalarım olduğunu görerek gururla bu iftihar tablosunun da karşısından ayrılıyorum.

Yolumun bir sonraki köşesinde bir eğitim kurumuyla daha karşılaşıyorum. Ama artık eskisi kadar şaşkın değilim. Burası Ünlü Kaptan-ı Deryalardan, ayrıca Sadrazamlık da yapmış olan Büyük Hüsrev Paşa'nın türbesi. Ama türbesinin üç yanını da hayır kurumları ile donatmış. Medfun olduğu yapının hemen duvar bitişiğinde büyük bir tekke var. Diğer yanında ise talebelerin ikametleri için odalar yaptırmış. Türbesinin tam karşısına da ampir tarzda harika bir kütüphane. İşte bir tarafta din, diğer tarafta ilim ve bu iki güçlü kanadı yanlarına takmış olan Hüsrev Paşa'nın türbesi. Kim bilir şimdi nerelere doğru kanat açmış uçuyordur.

Eğitime gönül vermiş bu yiğit insanların eserlerinin şahsında artık bir mezarlıkta gezmediğimin farkındayım. Buraya sadece bir Eyüp Mezarlığı deyip geçmenin

Sultan Mehmet Reşad'ın hayatta iken yaptırdığı Mektep ve türbesi

yanlılığının idrakinde olarak ilerlemeye devam ediyorum. Peki bu eğitim gönüllüleri sadece erkeklerden mi çıkmış. Bayanlardan okul, kütüphane yaptıran olmamış mı derken, birkaç adım ötemde sorumun cevabı ile karşılaşıyorum. 3. Mustafa'nın hanımı ve 3. Selim'in annesi Mihrişah Valide Sultan'ın İmaret, Sebil ve Sıbyan Mektebi bana Osmanlı'da kadınların da hayır işlerinde erkeklerle nasıl yarıştıklarını anlatır gibi duruyorlar. Eğitime o kadar gönül vermişler ki, ebedi istirahatgâhlarını seçerken de okullarının bahçelerinde yatmayı arzu etmişler. Peki diyor diğer yanım, böyle hayırsever hanımlardan başka kimler var. Bulmakta gecikmiyorum. Ak-saray'ın tam orta yerinde hergün önünden binlerce insanın geçtiği Sultan Abdülaziz'in annesi Pertevnihal Valide Sultan yapılarını hatırlıyorum. O muhteşem cami, bahçesindeki kütüphane ve ünlü Pertevnihal Valide Sultan Lisesi ile yaptırdığı bu eğitim kurumlarının yanında yatan Pertevnihal Sultan'ın türbesi. Peki başka diyor yine şüpheli yanım. Zihnim kanatlanmışcasına Çemberlitaş'a götürüyor beni. 2.

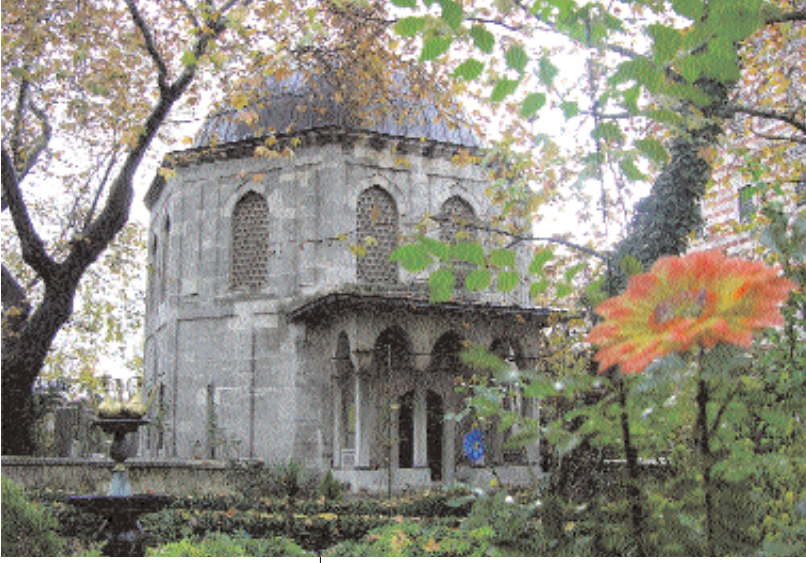

Mahmud haziresindeyim. 2. Mahmud'un fesli sandukasının yanında sessizce duran üzeri gümüş tellerle işli puşideli sandukaya bakıyorum. Sultan Abdülmecid'in annesi hayır eserleriyle ünlü Bezmialem Valide Sultan yatıyor burada. Bu hazire acaba hangi eğitim kurumunun bahçesinde diye düşünüyorum. Başımı kaldırdığımda yuvarek alınlıklı şirin pencereleri olan pembe bir bina ile karşılaşıyorum. Burası ha-

Sadrazam Hüseyin Paşa Türbesi

Hüseyin Paşa Kütüphanesi

Zal Mahmut Paşa Türbesi

yırsever annemizin 1849 da yaptırdığı Valide Mektebi adıyla meşhur olan okul binası. Birden mektebin açılış günü canlanıyor gözlerimin önünde. Mutluluktan gözleri yaşaran Bezmialem Valide Sultan haremde okuttuğu talebeleriyle kapının yanında duruyor. Herkes ellerini açmış duvarlar ediyor. Halkın önünde duran devrin padişahı Sultan Abdülmecid ise annesinin okulunun açılışını yaparken, halkını eğitime önem vermeye teşvik etmek için kendi çocukları Murat ve Fatma'yı da bu okula kaydettiriyor. Fransızca yayınlanan Le Journal de Constantinople gazetesinin 24 Nisan tarihli nüshasında okulun tüm mas-

Hoca Sadettin Efendi'nin kabri

raflarının Bezmialem Sultan tarafından karşılandığı yazıyor. Ve yaptırdığı okulun bahçesinde yatan bir eğitim neferini daha selamlayarak oradan da ayrılıyorum.

Bu küçük zihni seyahat sonrasında yeniden Eyüp yollarını adımlamayı sürdürüyorum. Eyüp Caminin yanındayım. Küçük bir kubbenin tam önündeyim. Üzerinde Saçlı Abdülkadir Tekkesi yazıyor. Dikkatli bir tetkikten sonra burasının, devrin büyük Şeyhülislamı Hoca Saadettin Efendi tarafından bir Dar'ül-hadis olarak yaptırıldığı öğreniyorum. Mimar Sinan'a inşa ettirilen ve içerisinde Peygamber Efendimiz'in mübarek sözlerinin öğretildiği bu sevimli binanın avlusuna giriyorum. Beni, İstanbul'un en büyük mezar taşları karşılıyor. Bunlar Hoca Saadettin Efendi'nin mezarına ait baş ve ayak taşları. Evet yanılmıyorum. Bu büyük alim ve devlet adamı da yaptırdığı okulun duvarının tam dibinde yatıyor.

İleride silüetini gördüğüm büyük külliye doğru ilerliyorum. Burası Zal Mahmut Paşa Camii. Fakat burada enterasan olan şey, bir camiye çevreleyen tam iki tane medrese olması. Caminin bir kapısı bir okula, diğer kapısı diğer okula açılıyor. Camiye girmek için okullardan birinin içinden geçmek zorundasınız. Allah'a giden yolun ilimden geçtiğini anlatan bu mimarının muhteşemliğine bakınız. Medreselerin cami ile kucaklaştıkları noktada da Zal Mahmut Paşa ile 2.Selim'in kızı olan hanımı Şah Sultan'ın birlikte yattıkları türbelerini görüyorum.

Eyüp Mezarlığındaki bu kısa gezim sırasında sabahtan beri kafamı kurcalayan sorunun cevabını artık biliyorum galiba. Eğitime büyük önem veren, bu uğurda servetlerini ortaya döken ve ölürken de bu kurumların bahçelerine defnedilmek isteyen insanlar başka ne ile açıklanabilir ki. Zihnim eğitim neferi başka paşalar düşünüyor ve bulmakta geçikmiyorum. Çemberlitaş'ta Köprülü Mehmet Paşa Külliye-

si. Tam Divan Yolu kenarında açık türbesi ve türbeyi saran Medrese revakları ile o da bambaşka bir tablo oluşturuyor Divan-yolu kıyısında. Bu külliye de bir güzel farklılık da, medresenin ana dersane binası ile külliyenin mescidinin aynı binada değerlendirilmiş olması. Külliye'de gözlerim bu güzel okul ve bahçesinde yatan Sadrazamımız dışında bir de kütüphane arıyor. Bulmakta zorlanmıyorum. Medresenin hemen arka tarafında Köprülü Mehmet Paşa'nın oğlu Fazıl Ahmet Paşa tarafından yaptırılmış olan şirin Kütüphane binasını görüyorum ve tabii içerisindeki paha biçilmez el yazması eserleri de.

Divan yolundan aşağılara doğru ilerledikçe daha nice kütüphane, cami ve medrese görüyorum. Ama gözlerim okullarının bahçelerinde yatan eğitim neferlerinden arıyor. Tam Bayezid Külliyesi'nin karşısındayım. Alt katları caddeye bakan dükkanlar şeklinde dizayn edilmiş şirin külliye burası. Alim ve sanatkar vasıfları ile ünlenmiş bir paşamıza Koca Ragıp Paşa'ya ait. Onun da türbesi, kendi yaptırdığı Sibyan Mektebi ve Kütüphanesi ile çevrili. Dünlerde olduğu gibi bugünlerde de kütüphanesi kitap sevdalıları ile dolup taşıyor.

Koca Mustafa Paşa Caddesine doğru ilerlerken başımı nereye çevirsem dev bir külliye ve insanlığın faydası için şekillendirilmiş mimariler görüyorum. Elbette ki banileri de içlerinde yatıyor. Davutpaşa, Bayrampaşa, Cerrahpaşa derken Hekimoğlu Ali Paşa'ya geliyorum. Devasa bir cami ve camiye girmek için muhakkak altından geçmeniz gereken bir kütüphane. Altından geçen herkese sanki, "benim içimdeki kitapları okumadan geçme" der gibi bir hali var. Avluya girer girmez de Ali Paşa'nın türbesi ile karşılaşırım. Bir kez daha ellerimi göklere kaldırıp, halkının ilim ve irfanı için tüm gayretini sarfeten bu eğitim gönüllülerine fatihalar gönderiyorum.

Paşaların arasında Eyüp'teki Hasan Hüsnü Paşa gibi ömrü gemilerde geçenler de var. Deniz adamının okul yaptırmakla ne

Mihrişah Valide Sultan Sebili

iş olur diye düşünecek oluyorum. Ama zihnim yanıldığım konusunda beni hemen ikaz ediyor. Birçok denizci paşanın adı geçiyor aklımdan. Cezayirli Hasan Paşalar, Barbaroslar, hatta Galata'da, Mimar Sinan'a yaptırdığı dev külliyesinin medrese binaları ile çevrili avlusunda yatan Kılıç Ali Paşa'ları hatırlıyorum.

Paşaları ve kadınefendileriyle eğitime canla başla sarılmış olan bu güzel teb'anın padişahını düşünüyorum birden. Bunlar yüzyıllarca dünyaya hükmetmişler. Yığın yığın altın ve mücevhere sahip olmuşlar, devasa sarayları, yüksek yüksek, ihtişamlı şatoları olmalı derken, şimdiye kadar gör-düklerimin kat kat daha büyüğü devasa

Mihrişah Valide Sultan Türbesi

Mihrişah Valide Sultan
İmaret giriş kapısı

yapılar zincirinde buluyorum kendimi. Evet gerçekten de muhteşem binalar, inanılmaz büyüklükte ve sağlamlıktalar. Fakat hiçbiri de padişahların kendi şahısları için yapılmamışlar. Dev camileri merkezine alan bu yapılarda insanlığın faydasına ne ararsanız görebiliyorsunuz. İlim adına en küçük kurum olan Sıbyan Mekteplerinden en yüksek kurum olan Medreselere, kütüphanelerden, kervansaraylara, imaretler, hamam, Darü'l-kurra, Darü'l-hadis, tabhane, sebil, çeşme ve daha neler neler. Tabi her külliye'nin kalbinde de orayı yaptıranın türbesi.

Mihrişah Valide Sultan
İmaret

Bu hayırsever padişahlardan birkaçını ziyaret etmek istiyordum. İşte İstanbul'un şanlı Fatih'i ve O'nun bize armağanı olan büyük Fatih Külliyesi. İşte ilme ve irfana verilen önemin sembolü yapılar dizisi. Dev külliye'nin tam ortasında her şeyin Allah Rızası için yapıldığını anlatan muhteşem bir cami. Caminin yanında yüksek bir kütüphane ve ikisinin arasında Fatih Sultan Mehmet'in türbesi. Ve bu üçlüyü sağdan ve soldan çeviren, Akdeniz ve Karadeniz Medreseleri olarak adlandırılan sekiz adet dev fakülte binası.

İstanbul'un dördüncü tepesine tırmanıyorum. Buradan eski İstanbul'u seyretmek çok güzel. Ama yanımdaki devasa yapıya bakmaktan şehre pek bakamıyorum. Çünkü karşımda bütün bir Osmanlı coğrafyasının en büyük külliyesi duruyor. Cami etrafında insanlık için yapılmış tam 22 bina'dan oluşan dev bir hayır kurumu var. Evvel, Sani, Salis ve Rabi Medreseleri, Tıp Medresesi, Şifahane ve diğerleri. Gözlerim Kanuni'nin türbesini arıyor. Tam aradığım yerde buluyorum. Bu eğitim kurumlarının ortasında ve Dar'ül Kurra binasının hemen yanında. Yattıkları yerlerin yanında devamlı Kur'an okunsun istiyorlar ve türbelerini hep Kur'an Okullarının yanlarına yaptırıyorlar. Sultanahmet Camii'nin banisi 1.Ahmet de bu dev külliyesinin hemen yanındaki Dar'ül Kurra ve Dar'ül Hadis'inin yanında yatıyor.

Kafamdaki soru işaretlerinin bir bir cevap bulmasının verdiği rahatlıkla derin bir nefes alarak yerimden doğruluyorum. Çünkü artık onları zirveye taşıyan sırrı biliyorum. Peki bizler acaba ne zaman bu güzel vasıflara erecek ve o ahlaki seviyeyi yakalayabileceğiz, bizim de eğitim kurumlarının bahçelerinde yatan yiğitlerimiz olmayacak mı diye düşünürken birden telefonum çalıyor. Arayan kişi Üniversiteden bir arkadaşım. Verdiği haberle beynimden vurulmuşa dönüyorum. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarih Bölümünden arkadaşım Bahaddin Hocanın Özbekis-

Şah Sultan Türbesi ve Mektebi

tan'da bir trafik kazasında, birkaç gün önce vefat ettiğini öğreniyorum. Bahaddin Hocamın ailesine taziyeye gidecek olan arkadaşlarım beni de çağırıyorlar. Buluşuyoruz ve Bahaddin Hocamın ailesinin oturduğu Yuşa Tepesi'ndeki evlerine doğru yola çıkıyoruz. Daha mahallenin girişinde büyük bir kalabalık ile karşılaşıyoruz. Özbekistan'daki okulun yetkilileri, Bahaddin Hocamın Türkiye'nin dört bir yanından gelen arkadaşları, herkes orada. Herkes onu ve onun arkada bıraktığı güzel hizmetlerini konuşuyor. Bahaddin Hocam'ın vazife yaptığı okulun müdürü de orada. Yanına sokuluyoruz. O ise çevresindeki gözü yaşlı kişilere genç yaşta vefat eden öğretmenini anlatıyor. Beş yıldır birlikteydik Bahaddin Hocayla diyor. Daha aldığı hiçbir maaşın tamamını şahsı adına kullandığını görmedim. Yoksul öğrenci velilerine hep ipe ve elbise temin etmeye çalışırdı. Müdür Bey doğru söylüyor. Yaz tatillerinde bile yanımıza gelip bizlerden fazla elbiselerimizi topladığına az şahit olmamıştım. Zaten trafik kazasını da bir öğrenci velisini ziyaretten dönerken yapmıştı. Müdür Bey devam ediyor. "Vefatından

sonra ajandasını açtık. Bir gece önce sanki ertesi günü gerçekleşecek ayrılık içine doğmuşcasına ajandasının son sayfasına şu cümleleri yazmıştı;

"Eba Eyyub El Ensari Hz. İstanbul Kuşatmasında vefat edeceğini anlayınca;

- Beni surlara en yakın yere defnedin ki, yattığım yerden ileride İstanbul'u fethedecek o şanlı komutan ve askerlerinin kılıç şakırtılarını, at kişnemelerini duyabileyim demişti. Bir gün ben de öldüğümde beni de okulumun bahçesine defnediniz ki yattığım yerden talebelerimin seslerini duyabileyim."

Müdür Bey artık konuşamıyordu. Hiçbirimiz konuşamıyorduk. Herkes hıçkırıklara boğulmuştu. Evet sabahtan beri beni huzursuz eden sorularımın tam cevabını işte şimdi bulmuştum. Eğitim ve öğretim çok önemliydi ve kendini insanlığın yetiştirilmesine adayacak eğitim gönüllülerine ihtiyaç vardı. Bu kişiler o kadar benliklerinden geçmeliydiler ki, onlara en sevimli gelen yer okulları ve öğrencilerinin yanı olmalıydı. Ebedi istirahatgâhlarını seçerken bile yatacakları yer olarak akıllarına bir tek yer gelmeliydi. Kendi okullarının bahçeleri.